

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILARNI IFODALI O'QISHGA O'RGATISH*Xoliyarova Barno Mamaradjabovna**Osiyo xalqaro universiteti magistri*

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich ta'limda o'quvchilarni ifodali o'qishga o'rgatishning ahamiyati, metodlari va usullari yoritilgan. Ifodali o'qish nutq madaniyatining muhim qismi bo'lib, o'quvchilarning nutqiy, intellektual va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Maqolada ifodali o'qishni o'rgatishda qo'llaniladigan pedagogik texnologiyalar, usullar va mashqlar haqida so'z yuritiladi. Shuningdek, o'qituvchilarning roli va o'quvchilarni rag'batlantirishning ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: ifodali o'qish, boshlang'ich ta'lim, nutq madaniyati, pedagogik texnologiyalar, o'qitish usullari, o'quvchilarni rag'batlantirish.

Kirish:

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarni ifodali o'qishga o'rgatish nutq madaniyatini shakllantirishning asosiy vazifalaridan biridir. Ifodali o'qish nafaqat matnni to'g'ri talaffuz qilishni, balki uning mazmunini anglab yetish, his-tuyg'ularni ifodalash va tinglovchilarga yetkazish qobiliyatini rivojlantirishni nazarda tutadi. Bu jarayon o'quvchilarning nutqiy, intellektual va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Maqolada ifodali o'qishni o'rgatishning metodologik jihatlari, usullari va samaradorligini oshirish yo'llari haqida fikr yuritiladi.

Asosiy qism:

Ifodali o'qishning ahamiyati: Ifodali o'qish o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirish, ularning til bilimlarini oshirish va matnni chuqurroq tushunish qobiliyatini rivojlantirish uchun muhimdir. Bu jarayon orqali o'quvchilar nafaqat matnni to'g'ri o'qishni, balki uning mazmunini tahlil qilish, his-tuyg'ularni ifodalash va tinglovchilarga ta'sir o'tkazish qobiliyatini ham o'zlashtiradilar.

Ifodali o'qishni o'rgatish metodlari: Namuna ko'rsatish: O'qituvchi tomonidan matnni ifodali o'qish namunasini ko'rsatish. Bu usul orqali o'quvchilar tovush balandligi, ritm, pauza va intonatsiyani to'g'ri qo'llashni o'rganadilar.

Ijodiy mashqlar: Matnni turli xil ohangda, his-tuyg'ularni ifodalab o'qish mashqlari. Misol uchun, quvonch, g'am, hayrat kabi hislarni ifodalovchi matnlarni o'qish. To'plamli o'qish: O'quvchilarni guruhlariga bo'lib, ularga turli xil rollarni berish va matnni birgalikda ifodali o'qishni tashkil etish. Audio va video materiallardan foydalanish: Ifodali o'qish namunalari tinglash va ko'rish orqali o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirish.

Ifodali o'qishni o'rgatishda pedagogik texnologiyalar: Zamonaviy ta'limda interfaol metodlar, multimedia vositalari va kompyuter dasturlaridan foydalanish ifodali o'qishni o'rgatish jarayonini qiziqarli va samarali qiladi. Misol uchun, audio va video materiallar, interfaol

darsliklar va onlayn platformalar yordamida o'quvchilarning ifodali o'qish qobiliyatlarini oshirish mumkin.

O'quvchilarni rag'batlantirish va ularning faolligini oshirish: Ifodali o'qishni o'rgatish jarayonida o'quvchilarni rag'batlantirish va ularning faolligini oshirish muhimdir. Buning uchun turli xil tanlovlar, ko'rik-tanlovlar va ijodiy mashqlar tashkil etish mumkin. Shuningdek, o'quvchilarning har bir yutuqlarini qayd etish va ularni maqtash ularning ishtiyoqini oshiradi.

O'qituvchining roli: O'qituvchi ifodali o'qishni o'rgatish jarayonida yetakchi rol o'ynaydi. U o'quvchilarga to'g'ri yo'l-yo'riq ko'rsatishi, ularning xatolarini tuzatishi va ularni doimiy ravishda rag'batlantirishi kerak. Shuningdek, o'qituvchi o'zining namuna ko'rsatish orqali o'quvchilarga ifodali o'qishning mohiyatini tushuntirishi mumkin.

Muhokama qismi:

Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarni ifodali o'qishga o'rgatish mavzusi nutq madaniyatini shakllantirish va o'quvchilarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish nuqtai nazaridan juda muhimdir. Ifodali o'qish nafaqat matnni tovushlar bilan to'g'ri talaffuz qilishni, balki uning mazmunini chuqur anglab yetish, his-tuyg'ularni ifodalash va tinglovchilarga ma'lum bir taassurot qoldirish qobiliyatini ham talab qiladi. Bu jarayon o'quvchilarning nutqiy, intellektual va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim sharoitida ifodali o'qishni o'rgatishda an'anaviy usullardan tashqari, innovatsion texnologiyalardan foydalanish keng tarqalmoqda. Interfaol darsliklar, multimedia vositalari, audio va video materiallar yordamida darslarni qiziqarli va samarali tashkil etish mumkin. Biroq, bu texnologiyalarni qo'llashda o'qituvchilarning pedagogik tajribasi va o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish muhimdir. Masalan, yosh bolalar uchun qisqa va qiziqarli matnlar, she'rlar, ertaklar yordamida ifodali o'qishni o'rgatish samarali bo'lsa, kattaroq yoshdagi o'quvchilar uchun murakkabroq va tizimli metodlarni qo'llash maqsadga muvofiqdir.

Ifodali o'qishni o'rgatish jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish va ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga alohida e'tibor berish kerak. Bu esa o'qituvchining kreativ yondashuvi, darslarni innovatsion usullar bilan tashkil etishi va o'quvchilarni doimiy ravishda rag'batlantirishi orqali amalga oshirilishi mumkin. Misol uchun, turli xil ohangda, his-tuyg'ularni ifodalab o'qish mashqlari, ijodiy tanlovlar va ko'rik-tanlovlar tashkil etish orqali o'quvchilarning ifodali o'qish qobiliyatlarini oshirish mumkin. Shuningdek, ifodali o'qishni o'rgatish jarayonida ota-onalar bilan hamkorlik qilish ham katta ahamiyatga ega. Ota-onalar bolalarning uyda ifodali o'qishni mashq qilishlarini qo'llab-quvvatlashlari, ularga dars mavzularini mustahkamlashda yordam berishlari orqali o'quvchilarning bilim darajasi yanada oshirilishi mumkin.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limda o'quvchilarni ifodali o'qishga o'rgatish nutq madaniyatini shakllantirishning muhim qismi bo'lib, unda an'anaviy va zamonaviy usullarni uyg'unlashtirish, o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish va ularning faolligini

o'shinish orqali samaradorlikni o'shinish mumkin. Bu esa bolalarning kelajakdagi ta'lim yo'lida muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun mustahkam asos yaratadi. Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarni ifodali o'qishga o'rgatish nutq madaniyatini shakllantirishning muhim qismidir. Bu jarayon orqali o'quvchilar nafaqat matnni to'g'ri o'qishni, balki uning mazmunini tushunish, his-tuyg'ularni ifodalash va tinglovchilarga ta'sir o'tkazish qobiliyatlarini ham rivojlantirishadi. Ifodali o'qishni o'rgatishda qo'llaniladigan metodlar, pedagogik texnologiyalar va o'qituvchining roli samaradorlikni o'shinishda asosiy omillardir. O'quvchilarni rag'batlantirish, ularning faolligini o'shinish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish orqali ifodali o'qish jarayonini yanada samarali tashkil etish mumkin. Bu esa o'quvchilarning kelajakdagi ta'lim va hayotiy faoliyatida muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun mustahkam asos yaratadi.

Adabiyotlar:

1. Abdurashidova, G. (2024). O'QUVCHILARDA DESTRUKTIV XULQ KO'RINISHLARINING PAYDO BO'LISHI VA UNING OLDINI OLISH CHORALARI. *Medicine, pedagogy and technology: theory and practice*, 2(9), 651-659.
2. Abdurashidova, G. (2024, May). O'smirlarda destruktiv xulq ko'rishlari shakllanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. In *CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD* (Vol. 1, No. 4, pp. 5-7).
3. Gavhar, A. (2025). IJTIMOY TA'SIR VA MANIPULYATSIYA: PSIXOLOGIK VA IJTIMOY TAHLIL. *The latest news and research in education*, 2(1), 21-27.
4. Gavhar, A. (2025). LIDERLIK VA UNING TURLARI: IJTIMOY PSIXOLOGIYADA MUHIM TUSHUNCHA. *The latest news and research in education*, 2(1), 14-20.
5. Gavhar, A. (2025). ALTRUIZM VA YORDAM KO'RSATISH: IJTIMOY PSIXOLOGIYANING MUHIM TUSHUNCHALARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 1-7.
6. Gavhar, A. (2025). KONFORMIZM VA IJTIMOY BOSIM: IJTIMOY PSIXOLOGIYANING MARKAZIY TUSHUNCHALARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 56-62.
7. Gavhar, A. (2025). O'ZARO TA'SIR VA GURUH DINAMIKASI: JAMIYATDAGI PSIXOLOGIK JARAYONLAR. *The latest news and research in education*, 2(1), 42-48.
8. Gavhar, A. (2025). YOSH DAVRIDA QAROR QABUL QILISH VA MAS'ULIYAT. *The latest news and research in education*, 2(1), 35-41.
9. Gavhar, A. (2025). GURUHNING SHAXSGA TA'SIRI: IJTIMOY PSIXOLOGIYA ASOSLARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 8-13.
10. Gavhar, A. (2025). STEREOTIPLAR VA DISKRIMINATSIYA: IJTIMOY PSIXOLOGIK TUSHUNCHALAR. *The latest news and research in education*, 2(1), 49-55.
11. Gavhar, A. (2025). GURUHLARARO ZIDDIYATLAR VA KONFLIKTLAR: IJTIMOY PSIXOLOGIYANING MUAMMOLARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 63-69.